

האמתית בסדר המשנה⁴, וכדמוקמי לה בגמ' לפלוגתיהו בבא לישאל עליו ועל חברו⁵.

היני בקעה, דתנן בקעה⁶ בימות הגשמים וכו' עד ר' אליעזר [מפיהו והכמים מטמאין שדיה ר' אליעזר אומר ספק ביאה טהור ספק מגע טומאה טמא]¹. פירש"י ז"ל⁷, שטעמו הל' ר' אליעזר בספק ביאה מפני שהן שתי ספקות, ספק נכנס לאותה שדה ספק לא נכנס האם תמצא לומר שנכנס שמא לא נגע בטומאה. ודברי חכמים שאף בשתי ספקות מטמאין ברשות היחיד, כדתנן במסכת טהרות⁸ כל שאתה מרבה ספקות וספקי ספקות ברשות היחיד ספקו טמא, ואתיא כרבנן ודלא כר' אליעזר⁹. ובמסכת ע"ז בפרק השוכר¹⁰ חזר בו מזה, מפני שאמרו שם בעובדא דההוא דפלמוסא, כיון דפתוח חביאתא טובא אדעתא דממונא פתוח וכספק ספקא דמי, זו היא גרסתו שם, והוא מפרש דאפי' רבנן שרו בספק ספקא¹¹. וזו קשה מן הראשונה, דאם כן ההיא דכל שאתה מרבה ספקות לא כר' אליעזר ולא כרבנן¹². ועוד שעיקר הפירוש אינו כלום, שאין ספק ביאה שא"ר אליעזר משום ספק ספקא, שהספק הזה אחד הוא אם נגע בטומאה אם לא נגע, שהספק של הכניסה אינו מעלה ויטריד¹³. וכבר הארכנו בזה שם בפרק השוכר ובפר' חזקת הבתים, וכתבנו שם שעיקר הפי' בספק ביאה שהוא ודאי ספק אחד, אלא שלדעת ר' אליעזר הוא טהור משום דלא הוי דמיה דסוטה שהספק נולד בה לאחר שנסתרה, שאם הספק הוא אם נסתרה ודאי טהורה, חכמים שהן מטמאין עושיין את הספק הזה כשאר ספקות דברשות היחיד ספקו טמא¹⁴.

ולענין הסוגיא הזו צריך תלמוד לאיזה ענין הביאו אותו לענין חמץ, שהרי בספק צולי כל הסוגיא פשוטה לפניך שהן פוטריין אותה מבידיקה, ומה היא כוונתם כשאמרו היני בקעה, אם לומי' שגדון בו להקל כדברי ר' אליעזר שהוא אמ' ספק ביאה טהור, היכי שבקי רבנן ועבדי כר' אליעזר, ועוד דהוה להו למימר פלוגת' דר' אליעזר ורבנן. ודעת הרב מורי נ"ר בזה דלקולא ודאי מיתו לה, לומר דעד כאן לא פליגי אלא ברשות היחיד שספקו טמא אבל ברשות הרבים שספקו טהור הכל מודים שהוא טהור¹⁵. ואין זה מספיק, שהרי דמו איתה למעלה לספק טומאה ברשות הרבים בספק מגע בההיא דשני שבילין, למה הם צריכין זכשו לספק ביאה שהוא טהור אף ברשות היחיד כדברי ר' אליעזר. וכן קשה, שאחר הפירשנו טעמו של ר' אליעזר בספק ביאה משום דלא גמרי' לה מסוטה היאך איפשר החולקין עליו חכמים בכך, והרי דבר ברור הוא זה בכל מקום דספק טומאה ברשות היחיד

3 כגירסתינו. ועי' במ"מ פ"ב מהל' חו"מ הי"א שכ"ה גי' רש"י והרמב"ם. ובמ"מ שם כתב שלבעה"מ היתה הגירסא בגמ': ר' יוסי אומר בין כך ובין כך טהורין. וכ"ה בהשלמה. וזוהי גם גי' ר"ח לפי מה שפירש בדברי ר' יוחנן: ור' יוסי מדמה לה לזה אחר זה ושניהן טהורין. עיין בדבריו. 4 טהרות פ"ה מ"ה. 5 וכ"פ בראב"ה פסחים סי' תמ"ז: „בא לשאול עליו ועל חברו פלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי. והלכתא כרבי יוסי, וצריך לבדוק". וכן היא דעת העיטור, הל' ביעור חמץ דף ק"ט ע"ב. ודעת הרמב"ם שם שאפילו בבאו בבת אחת אינן צריכין בדיקה, ועי' בהשגות הראב"ד שם ובמ"מ שם, ועי' בטוש"ע א"ח ר"ס תל"ט וב"י שם. 6 כגי' כ"מ, ר' דק"ס א' כ. ולפנינו: היינו בקעה ובפלוגתא דר"א ורבנן דתנן הנכנס לבקעה יכו'. 7 ר' ד"ה חכמים. 8 פ"ז מ"ד ע"ש הנוסח. 9 וכ"כ התוס' בד"ה ספק דבס"ט פליגי, וכ"כ התוס' ב"ב נ"ה ב' ד"ה ר"א בשם ר"ת. 10 דף ע' ב'. 11 עי' רש"י שם ע' א' בד"ה הוי ס"ס. וכ"כ בחי' הרמב"ן ב"ב נ"ה ב' ד"ה ספק שכ"ה פי' רש"י גירסתו. ולפנינו בע"ז הגי': כיון דמפתחי טובא וכו' וכספק ביאה דמי. 12 וכ"ה ד"ת בתוס' ב"ב שם, רמב"ן שם, ועוד ראשונים. 13 ועוד שעיקר וכו'. חזר להקשות לפירש"י כאן. ועי' בחי' הרמב"ן שם ובתוס' ב"ב שם מש"כ בשם רש"י בפי' דעת ר"א. 14 השווה עם מש"כ בחי' הרמב"ן לב"ב שם, ועי"ע בחי' הריטב"א ב"ב שם ד"ה טומאה. 15 כן הוא

מסוטה¹⁶ גמרי' לה. ועוד ששנינו במסכ' טהרות פ' ו'¹⁷, הכנים ידו לחור שייש בו טומאה ספק נגע ספק לא נגע ספקו טמא, חנות שהיא טמאה ופתוחה¹⁸ לרשות הרבים ספק נכנס ספק לא נכנס ספקו טהור, וזה ודאי ספק ביאה גמור ולא תמצא שחלקו בו חכמים, וכן בדין כמו שאמרנו¹⁹.

לפיכך נאמר שאם היה עומד ברשות הרבים ונולד לו ספק אם נכנס למקום הטומאה אם לא נכנס, בזה הכל מודים שהוא טהור. שאע"פ שהטומאה ברשות היחיד כיון שהספק הוא [אם] נכנס למקום הטומאה [ה] אם לא [טהור], מכיון-שהאדם הוא ברשות הרבים. ולא נחלקו אלא בבקעה שכלה רשות היחיד ויש בה שורות הרבה שהם רשויות חולקו, והספק הוא ברשות היחיד אלא שהוא מרשות לרשות, [אם הוא] כספק ביאה של רשות הרבים מאחר שלא נולד הספק ברשות אחד. ודברי חכמים שאחר שהכל רשות היחיד שהוא טמא, שהספק ברשות היחיד הוא בא. ולענין חמץ אין חלוק בין רשות היחיד לרשות הרבים, וכיון שדברי הכל בספק ביאה שהיא מרשות הרבים לרשות היחיד שהוא טהור, מש(ו)ם יש ללמוד על ספק עילוי בחמץ שהוא להקל²⁰. והיה להם להביא אות' של חנות מלאה טומאה שכתבנו למעלה, אלא שנוח להם משנה זו שפירשו על[ה] הטעם בפירושו ואמרו שספק ביאה טהור, כיון שמכל מקום לענין הגדון שלפנינו אין בו מחלוקת ר' אליעזר וחכמים [כמ] [1] שאמרנו. ומה [שה] צרכו לדון כן בחמץ אע"פ שכבר דמו אותו לספק טומאה ברשות הרבים, כדי לפרש על הספק הזה שאינו צריך אפי' בטול²¹, מפני שהדין הזה הוא כטומאה, שברשות היחיד שספקה טמא, כמו שאמרנו למעלה.

[על ובדק ולא אישכח פלוגתא דר' מאיר ורבנן]¹. תמה הוא זה, לענין חמץ מה יהיה דעתו של ר' מאיר, בשלמ' גבי טומאה יהא נוהג בו בטומאה, אבל בחמץ מאחר שבדקו מה יעשה לו²². והרב מורי נ"ר היה אומ' שהכונה לומר שלא יצא ידי חובתו בבדיקה אחת אלא שיהא בודק פעם אחר פעם. ואינו מחוור, שמחלקתו של ר' [מאיר] היא כשבדק כל צרכו ואע"כ הן מדמין אותה לדברי ר' מאיר שאמ' לענין טומאה לעולם הוא בטומאתו עד שתודע לך הטומאה²³.

והנכון בזה שלדברי ר' מאיר כיון שבדק ולא מצא לא יצא ידי מצותו אלא עדיין בחיובו מאחר שראה שם חמץ, ואין לו אלא שיבטל. ואין לך לומר שאין לנו עסק בכל ההלכה [של] הבטול מפני שהכל מבטלין את חמצן בשעת בדיקה²⁴, כמו שאמרו

בחי' הרמב"ן שם בסוף הדבור. 16 היאך אפשר וכו'. כפול בכתב היד והשמטנוהו. 17 מ"ג. 18 לפנינו: שהוא טמא ופתוח. 19 וכן מתבאר מדברי הראב"ד בפ"כ מהל' אבות הטומאה ה"ט, שאף חכמים החולקים על ר"א סוברים שספק ביאה טהור, ולא נחלקו אלא בבקעה, שמאחר שנכנס לרה"י אין זה ספק ביאה, אבל ספק אם נכנס כלל לבקעה טהור. (ונראה שזוהי גם כוונת התוס' במה שכתבו לעיל ט' א' ד"ה ואם שספק ביאה טהור, ומשמע שכן הוא הדין לכ"ע). ועי"ע בפי' הראב"ד לעדיות פ"ג מ"ז. אבל דעת הרמב"ם שם שחכמים סוברים ספק ביאה טמא, ובספק נכנס לחנות טהור מדין ס"ט ברה"י, שכל שודאי נמצא ברה"ר וספק אם יצא אומרים שלא יצא ולא נטמא. ועיין היטב בחזון איש טהרות ס"ד אותיות י"א י"ב, ובס' אבי עזרי על הרמב"ם הל' אבות הטומאה שם. 20 פירוש רבינו הוא בהתאם לנוסח הגמ' שלו שלא גרס: ובפלוגתא דר"א ורבנן, ר' ציון 6. 21 הרמב"ם הל' חו"מ פ"ב הי"ב, פסק שצריך בדיקה, ועי"ש במ"מ, והטור בא"ח סי' תל"ט פסק שאין צריך לחזור ולבדוק אם ביטל, ומרן בש"ע שם השמיט את הדין, ועי' בט"ז שם ובפרי"ח שם סק"ב. 22 וכו' בתוס' ד"ה על. 23 עי' במהרש"ל לתוס' שם (בביאור מש"כ התוס': וסגי אפילו לר' מאיר וכו'), ור' גם בב"ח א"ח סי' תל"ט סד"ה ראה. 24 ואפילו כשחזור לבדוק

למעלה²⁵, שאותו הבטול הוא בתקנת חכמים אע"פ שבדק, אבל זה מאחר שהבדיקה לא צלחה לו צריך הוא לבטל מדין תורה. שמכל²⁶ מקום שאיפשר לבדוק תקנו חכמים שיבדוק א"א יסמוך על הבטול והבדיקה היא מוציאתו ידי חובתו, כמו שאמרנו למעלה²⁷, וכן²⁸ הבדק ולא מצא הוצרכו לפרש שלדברי ר' מאיר לא יצא ידי בדיקה והוא זקוק לבטל מן התורה²⁹, וזהו האמת. ל"ש.

[שאני אומר קבר שאבד הוא קבר שנמצא דברי ר']¹. אע"פ שהלכה כר' מחברו אין לנו לסמוך עליו כשהוא חולק עם רשב"ג אביו³⁰, אבל הסוגיא היא מכרעת כמותו, דההיא הציח עשר ומצא תשע דאמרי' דהיא פלוגתא דר' ורבנן משמע דסבירא לן כר' דאמי' והו קבר שנמצא, ולפום הכי אמרי' דהיא פלוגת' דר' ורבנן אם הוא צריך לבדוק על אחת בלבד א"ע על העשר כלן, אבל לרשב"ג דאמי' תבדק כל השדה כלה מאי נפקא לן מינה, אף על גחתי הוא צריך לבדוק כל הבית כלה ואע"פ שמצא אותה מיד(י)³¹. ואיפשר לדחות בזה דאי משום הא לא איריא, דאפי' לר"ש ב"ג כשהוא צריך לבדוק על אחת בלבד, כשמצא אותה אע"פ שהוא צריך לבדוק כל הבית הוה ליה בדק ואשכח, ואם הוא צריך לבדוק על העשר כלן אם לא מצא אותן אע"פ שבדק כל הבית הוה ליה בדק ולא אשכח, שכבר פירשנו דינו שהוא צריך ביטול מן התורה³².

אבל נאמר דשמעתא דרבא³³ בתינוק נכנס היא ודאי כר' דאמי' זהו קבר שאבד זהו קבר שנמצא, דאי נמי אמרי' פירורין דיליה אינון (ד)לא עדיפי ממצא את הככר כשהוא שלם, ואי כר"ש ב"ג עדיין הוא צריך לבדוק כל הבית. וגם בזה איפשר לך לדחות שאין הכונה אלא לעשות דינה כבדק ואשכח, אלא השמועה³⁴ שהוא פוטרו בכך. אלא שי"ל דכי אשכח פירורין עדיפי ליה ממצא את הככר כשהוא שלם, דכיון שדרכו של תינוק לפרד הוא מוכח' מילתא דהני פירורין דההוא ככר נינהו³⁵, ולית לן למימר דאחרים הוא, דפירורין בכדי כל הככר אינון כדבעינן לפרושי³⁶. ומכל מקום לענין בדיקה כר' עבדינן, דבשל סופרים הוא והלך אחר המקל³⁷.

בחתם ספק צריך לחזור ולבטל (כמ"ש הר"ן סי' תשי"ה), וכיון שחייבתו לבדוק מן הסתם גם כן יבטל עם הבדיקה כמצותו, ולמעשה הריהו יוצא ידי חובתו לכ"ע, וא"כ במה זה תלוי בפלוגתא דר"מ ורבנן. אבל אין רבינו מקשה מן הביטול שביטל כבר בבדיקת הלילה, שאין הביטול ההוא מועיל רק לחמץ שלא מצא ולא לחמץ שהגית, והעכבר הרי נטל מהחמץ שנשאר, א"ע שהביא מרשות אחרת, וחמץ זה חייב ביעור מן התורה. 25 ו' ב'. 26 צ"ל: שבכל. 27 ב' א' ד"ה בודקין. 28 = וכו'. 29 וכ"ה פי' התוס' כפי שביארם מהרש"א עיין בדבריו. ועי' בפרי"ח סי' תל"ט ס"ק ב' (ד"ה ומ"ש אין צריך וכו') שדייק מן התוס' שלא כדעת הר"ן הנ"ל. (מש"כ שם שכשיש לחוש להרבה חמץ צריך לבטל אבל בחתיכה אחת אין צריך לבטל, כ"ה במהר"ם חלאהו כאן). ועי' פמ"ג סי' תל"ד אשל אברהם אות ב', ומקור היום שם אות א'. 30 כמ"ש הר"י"ף והרא"ש גיטין פ"ד בשם גאון, ועי' ביד מלאכי כלל רל"ח. 31 וכ"כ במאור שמכאן ראייה דכ"ע סבירא להו זהו קבר שאבד, ונר' שהתכוון למה שכי' רבינו. ועי' מש"כ במהר"ם חלאהו ד"ה הגית עשר. ובהשגות הראב"ד שם כ' שאין מכאן ראייה אלא מדברי רבא במצא פירורין. ולא פירש למה אין מכאן ראייה, וי"ל שהוא כן הטעם שכי' רבינו להלן בסמוך. 32 לר' מאיר. 33 בעמ' ב'. 34 שמא צ"ל: היטת השמועה. 35 השווה עם מ"ש התוס' בעמ' ב' ד"ה מפני, ועי' גם בס' ההשלמה. 36 לקמן י' ב' ד"ה מפני. 37 ובודק; ע"ד שמוצא ציבור אחד, ואינו בודק את שאר הבית. לחכמים שיש לחוש לכולן צריך לבדוק את כל הבית, ובכדי לצאת ידי דעת חכמים מבטל חשש שמא יש חמץ בשאר הבית שלא בדק ור"ו בכך. [ואם בדק את כל הבית ולא מצא אלא ציבור אחד, בזה באנו למחלוקת ר"מ ורבנן, ולרבנן אפילו ביטול אין צריך]. והמאור

הוא דאמר¹ בהניח תשע ומצא עשר דההיא פלוגת דר' ורבנן, צריך תלמו לפי מה שכתבנו למעלה² דבספק עילוי אזלי לקולא, דהשת' כספק עילוי הוא, שהרי (לו) [לא] אבד לו חמץ בבית שתאמר שהוחזק שם, אלא אדרבה (ליתוסף) [ניתוסף] שם חמץ ממקום אחר שהוא לפניו³, ולמה הוא צריך לבדוק. אבל נאמר דלרבנן דאמרי הכל חולין אית לן למימר דסבירא להו שהתוספת הוא עושה שנוי כמו החסרון⁴, שאחר שמצא עשר והוא לא הניח שם אלא תשע כיון שלא מצא אותם בחשבונו רואין אותן שהן מוחלפות, ונמצא שאבדו לו בבית אותן שהניח וצריך לבדוק אחריהן אפי' בספק כדין כל בית שאינו בדוק.

י, ג. שאני אומ' אדם טמא נכנס לשם. גבי ככר הנתון על גבי מדף¹ תלינן באדם טהור כדאיתיה במס' גדה², והטעם שאף בטומאה ברשות היחיד ספקו טהור כשאין בו [דעת] לישראל³, וכאן שתולין באדם טמא לטמא הכלים שבבית משום גזרה הוא שגזרו טומאה בספק [כלים] הנמצאים, כדאית' בפ"ק דשבת⁴, אבל בספק אוכלין הנמצאים לא גזרו. כך כתב רבינו יעקב ז"ל בספר הישר⁵.

אז שנשלו מזוית זו והניחו [מזוית] [מזוית] אחרת⁶ ושכח. וגבי חמץ אומרינן כן שהוא עצמו הניחו בזוית זו ושכח. ולת"ק דאמ' שאני אומ' אדם טמא נכנס לשם, בחמץ תולין בעכבר, וכיון שחוששין יש לחוש נמי לא זהו אלא אחר. [כך פירש"י ז"ל]⁷. ואינו נכון, כי למה חוששין לאחר כיון שמצא אותו בחשבונו, ואם תאמר שלא מצאו בחשבונו, (דלא) [בלא] שהניחו בזוית אחרת יש לחוש לכך. אבל נאמר שאין החשש שנחלף באחר אלא שמא נטל משם העכבר, שבלא ידע החשבון עסיקין, ואם לא מפני שנוי הזויות לא היה לו לחוש, שאין חוששין אלא בהניח עשר ומצא תשע או תשע ומצא עשר⁸.

מפני שאין דרכו של עכבר לפרר. תמה הוא זה שהרי בידוע שדרכו לפרר. ועוד קשה, דאי נמי דרכו לפרר והוא אות[ו] שאכל למה לא יהא צריך⁹, דהא אמרי¹⁰ דבלחם משירא, ולמה אינו בודק על השיור. ונראה שזה [ש]אמרו ומצא פירורין שמצא פירורין כנגד כל הככר, אבל ודאי דרכו של עכבר שהוא מפרר ממנה בדרך אכילתו¹¹.

[בטי רבא עכבר נכנס וכבר בפיו]¹² וכו'. וזאת הבעיא עולה יפה לר"ש ב"ג דאמ' בעל בדק ואשכח שאין תולין בו שהוא ראשון, שלדברי ר' י' יש לשאול אם יש בכל זה סימן שנסמוך שהוא הראשון, שאין מזדמן שיצא עכבר אחר [וככר] בפיו כמו הראשון, אבל [לר'] דאמ' זהו קבר שאבד זהו קבר שנמצא מה זו שאלה, אם בככר הוא אומ' שזה הוא שאבד

כ' שלגבי בדיקה אף חכמים מקילים ולא הצריכו אלא ביטול, עיין בדבריו. ובהשגות הראב"ד עליו: ,ועשר ומצא ט' צריך בדיקה עד שימצא עשר כרבנן". ועי' בטוש"ע א"ח סי' תל"ט ס"ג. 38 ט' ב' ד"ה שלשה. 39 ובנוגע לספק שמא יש בבית חמץ אחר היהו כספק עילוי. 40 מעין ההיא דביצה י' ב' במשנה: שנים ומצא שלשה אסורין. ובברייתא שם לגבי מעשר: הניח מנה ומצא מאתיים וכו' וחכמים אומרים הכל חולין. 1 בגמ': הדף. 2 ד' א'. 3 ר' סוטה כ"ח ב'. 4 ט"ו ב'. 5 סי' קמ"ח, דף י"ז ד', וסי' קס"ה עמ' 119 בהוצ' ירושלים, עי"ש היטב. ורבינו נקט אף לפירוש ר"ת בכיכר סספקו טהור, משום שאין בו דעת לישאל, ועי' בס' הישר שם בפ"י רבינו שמואל. ועי"ע בתוס' כאן ובתוס' גדה שם ובתוס' חולין ט' ב' ד"ה שאני, ועי' בח"י הרמב"ן גדה שם ובחי' הר"א שם ד"ה ככר. 6 לפנינו: והניח בזוית האחרת. 7 מחוק. עי' רש"י בדיה חסורי. 8 עי' בתוס' ובתוס' שנג' ד"ה הניח. 9 חסר: בדיקה. 10 לעיל ט' א'. 11 וכן פ"י במהר"ם חלאוה בשם הרמב"ן, והקשה עליו: ,דהול"ל ומצאו פירורין". עיין בדבריו. ועי' גם בתוס' שנג' ד"ה ונכנס. 12 בכתה"י מחוק. 13 צ"ל: שלדברי ר"ש ב"ג,